

GYERMEKVÉDELMI JELZŐRENDSZER

A Kormány [T/15378.](#) számon nyújtotta be a gyermekek védelméről szóló törvény módosítását, amely a gyermekvédelmi jelzőrendszer további erősítését, a gyermekek veszélyeztettségének megelőzését célozza. Jelen Infojegyzet a gyermekvédelmi jelzőrendszer működéséről nyújt áttekintést.

- A gyermekvédelmi jelzőrendszer a gyermekjóléti szolgálatok által működtetett együttműködési rendszer az egészségügyi és oktatási intézményekkel, különböző hatóságokkal.
- A gyermeket nevelő család autonómiáját gyermekvédelmi szakember csak akkor korlátozhatja, ha a gyermek veszélyeztetett.
- Magyarországon közel 200 ezer veszélyeztetett kiskorú él.
- 2015-ben 12 000 kiskorút vettek védelembe.
- 21 500 kiskorú gyermek és fiatal felnőtt családján kívül nevelkedik.
- A veszélyeztetettség okai környezeti, magatartási, anyagi, egészségi eredetűek és sok esetben halmozódnak.
- A gyermekvédelmi jelzőrendszer esetleges alul- vagy túlműködése növeli a gyermekek veszélyeztetettségét.
- A gyermekvédelmi törvény legújabb módosításai több ponton szigorították a jelzőrendszer működését.
- A jelzőrendszeri jelzések aránya növekszik.

A gyermekvédelmi jelzőrendszer a gyermekjóléti szolgálatok által működtetett együttműködési rendszer az egészségügyi és oktatási intézményekkel, különböző hatóságokkal. Célja a gyermek családban történő nevelkedésének elősegítése, a gyermekek veszélyeztetettségének megelőzése és megszüntetése. A gyermekvédelmi jelzőrendszer működtetése állami és önkormányzati feladat.

A gyermekvédelmi jelzőrendszer szereplői:

- az egészségügyi ellátórendszer (védőnői szolgálat, a házi orvos, a házi gyermekorvos)
- személyes gondoskodást nyújtó szolgáltatók (családsegítő szolgálat, a családsegítő központ);
- a közoktatási intézmények (nevelési-oktatási intézmény, a nevelési tanácsadó);
- a rendőrség;
- az ügyészség;
- a bíróság;
- a pártfogó felügyelői szolgálat;
- az áldozatsegítés és a kárenyhítés feladatait ellátó szervezetek;
- a menekülteket befogadó állomás, a menekültek átmeneti szállása;
- javítóintézet, gyermekjogi képviselő;
- fővárosi és megyei kormányhivatal;
- az állam fenntartói feladatainak ellátására kijelölt szerv;
- munkaügyi hatóság;
- egyesületek, alapítványok, társadalmi szervezetek; egyházak;
- állampolgárok.

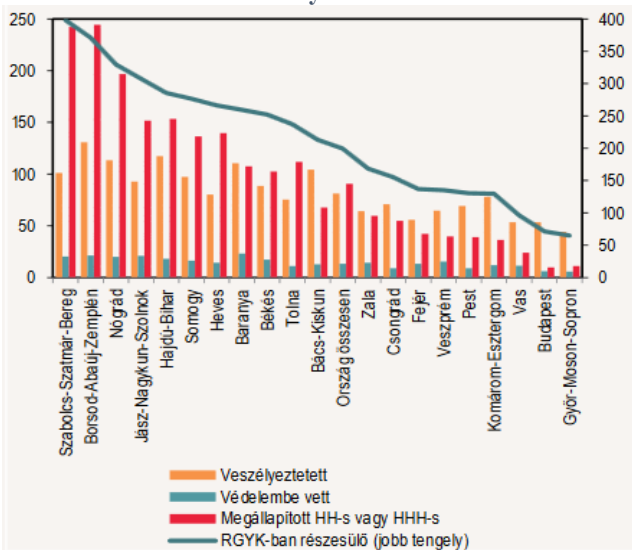
Az intézményt létrehozó [1997. évi XXXI. törvény](#) a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szerint „a gyermeknek joga van ahhoz, hogy segítséget kapjon a saját családjában történő nevelkedéséhez, személyiségének kibontakoztatásához, a fejlődését veszélyeztető helyzet elhárításához, a társadalomba való beilleszkedéséhez, valamint önálló életvitelének megteremtéséhez.” Az állam elsőbbséget ad a családban történő nevelkedésnek, csak végső eszközként teszi lehetővé a családból való kiemelését, ebben az esetben is kiemelt feladatként határozza meg a családba történő visszagondozást.

VESZÉLYEZTETETTSÉG

A gyermeket nevelő család autonómiáját gyermekvédelmi szakember csak akkor korlátozhatja, ha a gyermek veszélyeztetett. Az 1997. évi XXXI. törvény a gyermek védelméről és gyámügyi igazgatásról szerint **súlyos veszélyeztetettségnek minősül a gyermek életét veszélyeztető** (testi, értelmi, érzelmi, erkölcsi károkat okozó) **bántalmazása, elhanyagolása**. A gyermek eltartásában időszakos vagy hosszabban tartó hiányosságok, a család anyagi helyzetének bizonytalansága, **a szegénység önmagában nem lehet ok a gyermek családból való kiemelésére**. A települési önkormányzat jegyzője, majd 2013-tól a **járási gyámhivatalok veszik védelembe a gyermeket**, ha a veszélyeztetettség az alapellátások igénybevételével nem megszüntethető, de segítséggel a gyermek fejlődése családi környezetben mégis biztosítható. Ezzel egyidejűleg a gyermekjóléti szolgálat család gondozót rendel ki. A védelembe vétel két éves sikertelensége esetén az illetékes gyámhivatalt értesíti.

A jelzőrendszer tagjainak feladata a **gyermek veszélyeztetettségének figyelése és kezelése, feltárása**. A gyermekjóléti szolgálatok számára kötelezettség a **jelzések rögzítése, a veszélyeztetett gyermekek problémáinak feltárása és a megoldások keresése**.

1. ábra: Veszélyeztetett gyermekek ezer lakosra jutó aránya 2014

* A veszélyeztetett és védelembe vett gyermekek a 0–17, a hátrányos helyzetű vagy halmozottan hátrányos helyzetű, valamint a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesült gyermekek és fiatal felnőttek a 0–23 évesek arányában.

A gyermek bántalmazásának felismerésére és megszüntetésére irányuló szektor semleges egységes elvek és módszertan jött létre, amelyet a gyermekvédelmi törvény előírása szerint az érintett minisztérium honlapján közzétesz (EMMI 2016). E dokumentum és a 2016-ban az Emberi Erőforrás Minisztériumába olvadt Család- és Szociálpolitikai Intézet szakmai tanulmánya (NSZCSI 2011a) alapján a **veszélyeztető körülmények lehetnek**:

- **anyagi problémák** (munkanélküliség, alacsony jövedelem);
- **lakhatási problémák** (hajléktalanság, rossz lakáskörülmények, kilakoltatás, vándorló életvitel, kényszerű együttélési körülmények);
- **családszerkezeti, kapcsolati problémák** (árvaság, megbomlott család, megromlott családi viszonyok, rossz szülő-gyermek kapcsolat);
- **szülői elhanyagolás, elhagyás** (egészségügyi-, gondozás, gondoskodás-, iskoláztatás-, érzelmi elhanyagolás, felügyeletlenség, veszélyeztető magatartás, elhagyás, lemondás a gyermekről);
- **gyermekbántalmazás** (fizikai-, érzelmi-, szexuális bántalmazás, magzat-, újszülött károsítása, kényszerítés koldulásra, prostitúcióra, gyermekmunka, rendszer-abúzus);
- **szülői devianciák** (alkohol-, drog-, játékfüggőség, bűnelkövetés, öngyilkosság, prostitúció);
- **gyermeki devianciák** (alkohol-, drog-, játékfüggőség, bűnelkövetés, öngyilkosság, prostitúció, agresszivitás, magatartás problémák, csavargás);
- **egészségügyi problémák** (mentális betegség, fogyatékos, gyermek állapota);
- **egyéb veszélyeztető tényezők** (családon kívüli veszélyeztetés, kiskorú szülő, illegális bevándorlás).

Ezek a problémák, tünetek a protokoll szerint jelzést érdemelnek. A gyermekvédelmi szolgálatok akkor avatkoznak be, ha szakember diagnózisa a helyzet ártalmas a gyermek számára, a probléma megoldása nem bízható a családra, az állami kontroll szükséges.

A JELZŐRENDSZER MŰKÖDÉSE

Az [1993. évi III. törvény](#) a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról, valamint az [1997. évi XXXI. törvény](#) a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról több módosítása érintette a gyermekjóléti szolgálatokat, valamint a gyermekvédelmi jelzőrendszer működését az utóbbi években ([EMMI 2016](#)). 2016-tól a gyermekjóléti központok a családsegítő szolgálatokkal egy intézményként működnek, feladatkörük több elemmel bővült ([Infojegyzet 2016/55](#)). A jelzőrendszeri munka szabályainak változásai több miniszteri rendeletet érintettek ([55/2015 \(XI. 30.\) EMMI rendelet](#)). Új feladat és munkaköröket vezetett be: jelzőrendszeri intézkedési terv; jelzőrendszeri felelős; jelzőrendszeri tanácsadó. A [2016. évi CLXV. törvény](#) módosításai nyomán szigorították a gyermekorvosok és védőnők jelzési és együttműködési kötelezettségét fegyelmi felelősségre vonás mellett, és szigorították a szülők együttműködési kötelezettségét, hatósági intézkedésre lehetőséget adva egészségügyi, oktatási intézményeknek. Ez ellen emelte fel hangját a [TASZ](#) és több más [civil szervezet](#) is. Kifogásaik szerint a rendelkezés nem alkalmas tragédiák megelőzésére, inkább további gyermekek elszakítására szüleiktől. A [TASZ Hiányzó emlékek programja](#) a családból anyagi okokból kiemelt gyermekek családba történő visszakérüléséért küzd. Gyurkó Szilvia, az [UNICEF Magyarországi Bizottságának gyermekjogi szakértője](#) szerint nem helyes a hiányzó gyermekorvosok és leterhelt védőnőkkel folytatott szubjektív kapcsolattól várni a jelzőrendszer sikeresebb működését, mert az inkább túlkapasokra adhat okot.

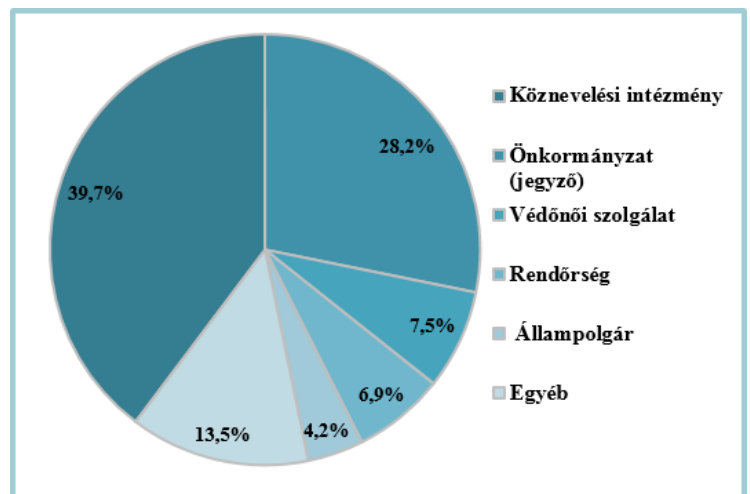
Az NSZCSI jelzőrendszerrel szóló tanulmánya kiemeli, hogy **a jelzőrendszer tagjainak kommunikációja, konzultációja elengedhetetlen**, ennek feladata a gyermekjóléti szolgálatokra hárul. **A téves diagnózis növeli a gyermek veszélyeztetettségét**, hátráltatja a terápiákhoz való hozzáférést. Téves diagnózis lehet oka szakmai hiányosság, tapasztalatlanság, információhiány, leterheltség, hibás szemlélet, a jelzőrendszeri tagok nem megfelelő együttműködése. A szakemberek hangsúlyozzák a szupervízió, továbbképzés, team munkában való

együttgondolkodás fontosságát ([NSZCSI 2011b](#)).

Az elmúlt években több ombudsmani jelentés foglalkozott gyermekek veszélyeztetettsége, bántalmazása kapcsán a jelzőrendszer hiányosságaival a következő problémákra hívva fel a figyelmet: ([AJB-2227/2010](#); [AJB 2031/2011](#); [AJB-7903/2013](#); [AJB-4239/2016](#)):

- a jelzőrendszer tagjai együttműködésének hiánya;
- a gyermekbántalmazásról szóló képzések, továbbképzések hiánya;
- a házi orvosok és házi gyermekorvosok gyermekvédelmi jelzőrendszerben betöltött csekély szerepe;
- házi orvosok és házi gyermekorvosok gyermekbántalmazás prevenciójára vonatkozó attitűdjének hiánya;
- a védőnői ellátás visszautasításának szankcionálatlansága;
- (átmeneti) nevelésbe vételi eljárásának elhúzódása;
- a szexuális bántalmazás tabu mivolta; a szexuális abúzus fel nem ismerése, készségek hiánya;
- védelmet biztosító intézmények feladatellátásához szükséges megfelelő létszám és szakértelem hiánya;
- tárgyi és személyi feltételek hiányosságaira visszavezethető működési zavarok.

2. ábra: A jelzőrendszeri tagok jelzéseinek aránya 2014

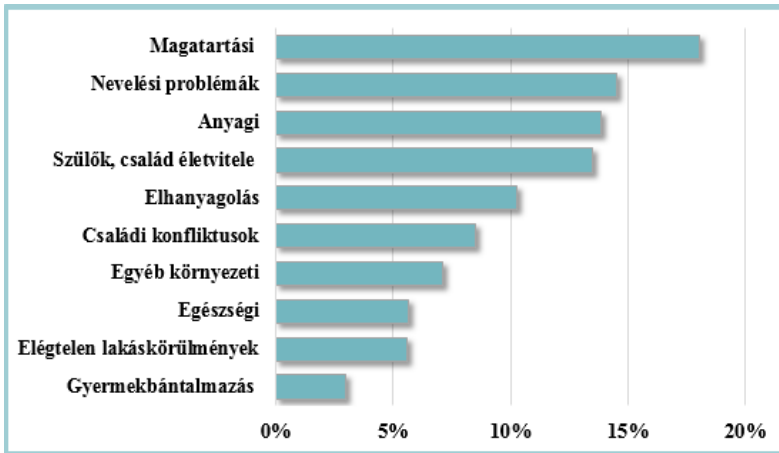

Forrás: [Infoszolg/KSH 2016](#).

STATISZTIKAI ADATOK

2015-ben a lakosság 41,5 százaléka élt létminimum alatt ([Policy Agenda 2016](#)) és 500 ezer gyermek élt alacsony jövedelmű családban. Hátrányos vagy halmozottan hátrányos helyzetben volt 230 ezer kiskorú és fiatal felnőtt. **135 ezer gyermek volt veszélyeztetett.** A hátrányos helyzetű régiókban élő, veszélyeztetettségnek kitett gyermekeknél nehézséget jelent, hogy nincs helyben sokszor hozzáférhető ellátás, a jelzőrendszer részét képező más intézmények (oktatási, egészségügyi) sem elérhetők ([TÁRKI 2016](#)). 2351 településen csak heti egy-két alkalommal elérhető a gyermekjóléti szakember ([KSH 2016](#)). 2016. január 1-jétől a települési önkormányzatok feladata a család- és gyermekjóléti szolgálat működtetése. Arról egyelőre nem rendelkezünk adatokkal, hogy az új illetékesség mennyiben változtatja meg a szolgáltatásokhoz való hozzáférést.

3. ábra: A veszélyeztetettség okai 2015

Forrás: Infoszolg/KSH adatközlés 2017.

A KSH jelzőrendszer működéséről készült felmérése szerint ([KSH 2016](#)) a gyermekjóléti szolgálatok a hátrányos helyzetű kiskorúak létszámának kétharmadát tartják **veszélyeztetettként** nyilván. Az arányuk **Borsod-Abaúj-Zemplén, Hajdú-Bihar, Nógrád és Baranya** megyékben a legszámottevőbb. Az **északi és keleti megyékben a magatartási problémás gyermekek** is nagyobb arányban vannak jelen. A gyermekek **egészségi problémái** a fejlettebb térségekben, elsősorban **Pest és Veszprém** megyében okoznak a leggyakrabban veszélyeztetettséget.

A jelzőrendszer tagjai közül a **legtöbb jelzést oktatási intézmények dolgozói küldik.** A **jelzések harmada a települési önkormányzatok jegyzőitől érkezik,** a rendőrség és egyéb bünyügyi szervek is számos esetben élnek ezzel a lehetőséggel. Az egészségügyi szervezetek közül a védőnői bejelentések száma jelentős. A kapcsolatfelvétel 2014-ben minden második esetben a jelzőrendszer kezdeményezésére indult. A **jelzőrendszeri jelzések aránya növekszik,** 2010-ben még csak minden harmadik esetet jelentették a jelzőrendszer tagjai.

A **veszélyeztetettség oka 2015-ben 62 százalékában ún. "környezeti",** amely önmagában több, fontos tényezőt takar (lakhatási problémák, nevelési gondok, életvitel, bántalmazás, elhanyagolás), **18 százalékában magatartási** (kiskorú devianciái), **14 százalékában anyagi** és **6 százalékban az egészségi eredetűek** voltak. A kiskorúak 3 százaléka bántalmazás, 10 százaléka elhanyagolás miatt volt veszélyeztetett. A különböző okok többnyire halmozódnak (KSH adatközlés 2017).

Források:

- Gyermekesély – A gyermekvédelmi jelzőrendszer működése, 2014. [KSH 2016. február](#)
- Goldmann Róbert – Gyetvai Gellért – Mester Dániel: A szociális ellátórendszer jellegzetességei, korprofilja és területi megoszlása – Társadalmi Riport 2015. [TÁRKI 2016.](#)
- A gyermekvédelmi észlelő-és jelzőrendszer működtetése - egységes elvek és módszertan [EMMI 2016.](#)
- Szociális ellátások, szociális védelmi helyzetkép a megyékben [KSH 2014. április](#)
- Gyermekjóléti szolgáltatás – A jelzőrendszer működtetése [NSZCSI 2011b](#)
- Veszélyeztetettség fogalma, hatékony alkalmazásának szakmai megalapozása [NSZCSI 2011a.](#)

Készítette: Máté Olga
Képviselői Információs Szolgálat
E-mail: infoszolg@parlament.hu

infoszolg

Internet: www.parlament.hu/infoszolg
Intranet: intra.parlament.hu/infoszolg/
Tel.: (1) 441-4529; (1) 441-6486